

DELO

Izhaja vsakega 1. in 15. dne meseca ter stane vseletno 10 kron, polletno 5 kron.

Dopise je pošiljati uredništvu „DELA“ v Ljubljani. — Rokopisi se ne vračajo.

Odgovorni urednik: Rudolf Šega.

Naročnino in oglase sprejema upravništvo „DELA“ v Ljubljani. Cena oglašom po dogovoru.

Strokoven list za industrijo, obrt in trgovino.

Leto I.

V Ljubljani, 1. aprila 1907.

Štev. 3.

Tretja številka se je vsled tehničnih zaprek zakasnila. Vsled tega bo prihodnja številka obsegala 16 strani.

Gospodarski razgled.

V Ljubljani, dne 25. marca 1907

Mnogo so se trudili, da bi že zdaj uredili gospodarsko razmerje obeh držav monarhije po letu 1917, toda do pozitivnega zaključka pri tem niso prišli. Skoraj smemo trditi, da ne bo prišlo do dolgotrajne nagodbe, čeprav avstrijska vlada še vedno stoji na tem stališču. Kakor pravi Košutov organ »Budapest« hoče sedanja ogrska vlada gospodarsko samostojnost Ogrske od leta 1917 naprej, in sicer na ta način, da napravijo fakične carinske pregrade. Kakor list dalje pravi, bi ta gospodarska samostojnost ne pomenjala boja zoper Avstrijo, kajti to bi ne bilo niti v interesu Ogrske niti v interesu Avstrije in bi tudi ne odgovarjalo onemu državnopravnemu stanju, po katerem imati obe državi enega vladarja. Košut je vedno mislil na tako gospodarsko samostojnost Ogrske, da bi bili pri tem varovani interesi vsake države posebej. Po teh kakor tudi po drugih izrekih organov gospodujoče stranke na Ogrskem more priti torej le do carinske — in trgovske pogodbe med Avstrijo in Ogrsko ali pa do dogovora, da ostane status quo na temelju nadaljnega obstoja reciprociteta do leta 1917. Toda tudi v tem slučaju bi morali urediti celo vrsto vprašanj, predvsem vprašanja ločitve užitnin. Na ta način bi bila nadaljna nagodbena poganja silno težavna. Če se ne določi, da ne sme Ogrska vlada na škodo avstrijske industrije pospeševati svoje industrije, kakor doslej, tedaj bodoči avstrijski parlament skoraj gotovo ne bo sprejel te nagodbe — prav gotovo pa ne bo večine za nagodbo, ki bi obsegala ločitev užitnin.

V istini namerava že cela vrsta industrialnih korporacij protestirati zoper to, da se izloči užitnine iz onih zadev, ki naj se obravnavajo po skupnih načelih. Ne le da hočejo izločiti sladkor, pivo, žganje in petrolej, temveč ogrska vlada zahteva, da se mora tudi od derivatov plačati pristojbina. Derivati so oni izdelki, pri katerih se vpoablja sladkor, žganje ali petrolej, tako na primer vsi šokoladni izdelki, kanditi in vse vrste likerjev. Da hočejo v tem le preprečiti ves dovoz iz Avstrije, sledi že iz tega, da hočejo s pristojbinami

obremeniti celo one izdelke, pri katerih se vporablja špirit le v tehnične svrhe, kakor lak in firnež. Na Ogrskem ni niti ene tovarne za lak in firnež. Tako torej hočejo Ogrri ustanoviti novo industrijo. Na ta način bi prosti promet le navidezno obstojal in bi bilo pač boljše, da pride do fakične ločitve. Dokler časa pa obstoja nagodba med obema državama, se ne sme prostega prometa avstrijske industrije še iznova obremenjevati.

Toda naj bodo že stvari take ali take, vendar smemo trditi, da do konca leta 1907 ne bodo ločili gospodarske skupnosti med Avstrijo in Ogrsko. Mi smo celo prepričani, da tudi potem ne bodo raztrgali vezi, ki veže obe državni polovici. Več stoletne gospodarske koherence med dvema sosednima, pod žezlom enega vladarja stoječima in druga na drugo nakazanima državama pač ne morejo ločiti strankarska stremljenja. Zgodovina in gospodarske potrebe imajo pač večjo moč nego menjajoče se parlamentarične večine: in v zadnji vrsti so gotovo tudi merodajni pravi interesi prebivalstva, ki niso odvisni od političnih fraz, tem č od materielnih faktorjev.

* * *

Ugodna konjunktura se je valovito razširila iz Amerike in Nemčije v Avstrijo. Ko je v onih deželah industrija začela z novimi silami delovati in je bilo povpraševanje večje, nego se je pričakovalo, so se tudi pri nas zvečale potrebe. V Nemčiji kakor tudi pri nas je to ugodno konjunkturo ponajveč provzročil napredek širokih mas. Življenski nivô širokih slojev, delavca in kmeta, se je v zadnjem desetletju na nepričakovan način povzdignil, in kot dokaz naj zadošča le današnja kmetska hiša v primeri z ono pred petnajstimi leti. Ravno v tem, da je potreba mas deloma provzročila ta gospodarski napredek, je nekako jamstvo za zdravo stanje industrije. Konzum prebivalstva mora biti temelj industrialnega spečavanja, če naj bo konjunktura zdrava.

Drugi važni vzrok tega zboljšanja so naročila države. Povsod, v Ameriki in Nemčiji, hočejo zboljšati in popraviti železnice — in tudi pri nas so začeli spoznavati, da se mora investicijsko politiko v velikem stilu nadaljevati. S tem je dano kar najboljše jamstvo, da bo imela industrija tudi v bodoče dosti dela in posla.

Naročila železnic so vedno velike važnosti, ker požive različne stroke produkcije. Znamenje sedanje periode je naraščajoče zaupanje v trajnost naših gospodarskih razmer in trajno naraščanje konzuma. Industrija sama je vsled boljšega spečavanja in vsled tehničnih napredkov notranje močnejša. Podjetja vedno bolj izpolnjujejo, vsled česar so tudi izdelki vedno boljši in tuptam tudi obratni stroški manjši. Toda vseeno mora skoraj večina industrijskih panog računati z večjimi stroški, in sicer vsled zvišanja delavskih mezd, cene premoga in skoraj vseh potrebščin.

Koliko časa bo trajala konjunktura, seveda ne more nihče prorokovati. Sedanje industrijsko stanje v Avstriji je zdravo in skoraj lahko pričakujemo, da se v najbližjem času to ne bo predručilo. Toda vseeno so bila velika podjetja v Avstriji vendar toliko previdna, da so si nabrala rezerv za eventuelno poslabšanje konjunktura. Če že pride prej ali slej do neizogibnega padca, tedaj upajmo, da mu vsaj ne bo sledila prenevarna kriza. Toda dolžnost vsakega dalekovidnega kupca, predvsem pa industrijelca je, da skrbi v dobrih in bogatih letinah za suhe, da ga te kar naenkrat ne iznenadijo.

O socialnem stališču trgovskega stanu.

V sedanjem času, ko morajo celo vladarji biti maziljeni s kapljo demokratičnega olja, bi bilo skoraj odveč, govoriti o posebnem socialnem stališču tega ali onega stanu. Toda temu ni tako. V resnici vstvarja ravno demokratična smer rodovitna tla za uspevanje bogate posebnosti. Tako vidimo, da se razvija iz prej mogočno napredujoče enakosti življenskih predpogojev bujna mnogovrstnost in različnost, v kateri zavzema ravno trgovski stan odlično mesto, odličnejše nego prej. —

Marsikdo bo mogoče pri tem z glavo majal ter mislil na one sodbe, s katerimi se trgovskemu stanu odreka vsaka važnost. Drugi zopet se spominjajo zapovedujočih trgovskih knezov v srednjem veku, ki so raznim vladarjem v svojih palačah kurili z raztrganimi zadolžnicami. In vendar! Trgovski stan mora danes izpolnjevati kar najvažnejše socialne, gospodarske in etične, z eno besedo kulturne naloge in sme vsled tega tudi zahtevati, da se ga socialno upošteva in ceni.

Da se orientujemo, ozrimo se nekoliko v zgodovino trgovskega stanu. Tudi ta izhaja iz skupnega vira vsake gospodarske funkcije, namreč iz družinskega gospodarstva. Pri tem si seveda ne smemo predstavljati trgovine kot posebno funkcijo gotovih družinskih članov. Ko je družinska skupnost začela vsled izuma orodja in vsakovrstnih pripomočkov proizvajati več, nego je potrebovala, začeli so iskati priložnosti, da te produkte za druge potrebščine zamenjajo. Toda ta menjalni promet še ni trgovina. Kot trgovino ga moremo še le takrat smatrati, ko so začeli gotove stvari proizvajati v svrhu zamenjave, to je z namenom, da te izdelke zamenjajo za druge, katere potrebujejo. Te v

svrhu zamenjave izdelane stvari so sčasoma imenovali blago. Razumljivo je, da so kmalu izprevideli, da ta vedno se razširjajoča zamenjava ne more vedno ostati le kot nekaj privesek produkcije. Posredovanje zamenjave je postalo samostojna kupčija: Trgovski stan se je porajal.

Zelo interesantno je, z nekaterimi izgledi pokazati, kako si je ta stan polagoma osvojil ves svet. Najprvo ga najdemo takorekoč lokaliziranega. Vidimo narode, ki se predvsem pečajo s poljedelstvom, kakor n. pr. stari Hebrejci. Potem so zopet drugi, na primer Feničani, ki so bili vsled svojega obmorskega bivališča nakazani, da občujejo s tujino. Kakor so se pozneje Španci obrnili proti zahodu, da dovažajo zaklade iz novo odkritih ameriških dežel v domače kraje, tako so Feničani v skoraj predzgodovinski dobi jadrali okoli evropskega kontinenta, da so dobivali rmeni jantar na vzhodnih morskih obalah. In tyrski purpur, pa egiptčansko platno je slovelo po vsem takrat znanem svetu.

V srednjem veku je obvladala mogočna hanška trgovska zveza dežele in morja. Ponosni laški republik Benetke in Genova ste prišli do svojega bogastva in leska le vsled svoje razvite trgovine. Tridesetletna vojska je uničevalno uplivala na vso srednjeevropsko gospodarsko življenje. Da si je pa trgovina navzlic temu ohranila svoje stališče, moramo smatrati kot znamenje potrebe in notranje življenske moči trgovine. To vidimo najboljšo pri ulogi, katero je polagoma zavzela trgovina v produkcijskem procesu. Trgovina je izšla iz produkcije in bila dolgo čas njena ponižna služabnica; toda kmalu se je popolnoma emancipirala ter postala samostojna. In zdaj določuje trgovina, kako in kaj naj se producira. Na trgovca se obračajo konzumenti s svojimi željami in zahtevami, in tako mora trgovec iz popraševanja uganiti potrebo. Najmogočnejši pripomoček je trgovini kapital. Ta napravi trgovca za gospodarja čez producenta, kateremu ni treba več s svojimi produkti obiskovati oddaljene trge in sejme.

Tako je trgovina našla svoje delavsko polje. Sedanji čas je to polje diferenciral, razširil in obdelal — in tako smemo vprašati: Kakšno socialno funkcijo ima trgovina? Kakšno stališče naj zavzema trgovec?

V narodnem gospodarstvu ocenjujemo stvari in delovanja edinole po merilu narodnogospodarske koristi, katero moremo meriti in dokazati. Toda to ni vedno tako lahko, kajti korist ne leži vedno na površju. In tako se je zgodilo, da trgovskega stanu niso vedno tako upoštevali, kakor zasluži. V srednjem veku so vitezi mislili, da imajo pravico do lahko pridobljenega zaslužka kramarjev, katerega so si potem na popolnoma enostaven način polastili. Toda tudi zdaj se trgovskega stanu še prav ne ceni. Še celo Bismark, kateremu ne moremo odrekati politične zrelosti, je tako malo poznal in razumel zahteve in dejstva gospodarstva, da je trgovino označil kot neproduktivno delo in da se je izrazil, da se lahko popolnoma brez škode izloči to vezilo med producentom in konzumentom. Če odgovarja to dejstvom, tedaj je trgovski stan s tem obsojen. Vsled tega hočemo predvsem preiskati, kaj pomenja pojem produktiven.

Producirati se pravi pridelovati, produktiven je toliko kot izdaten, to je ustvarjajoč vrednosti. Kako pa more človek pridelovati? Kako naj ustvarja vrednosti? S svojo močjo ne more napravljati žita na polju, ravnotako tudi ne more z delom svojih rok izdelovati naravnih in tvarinskih sil, katere potrebuje. Ne! Vedno in povsod more le eno storiti: dati silam in tvarinam, katere najde v naravi, cilj, smer in obliko. Doda jim moč svojega duha in spretnost svojih rok — in glej: S tem je produktiven, s tem ustvarja vrednosti. Naravna sila več človeško delo pomenja producirati — ustvarjati vrednosti.

Na podlagi tega zaključka merimo delovanje trgovčev. Nekje na obali morja ali reke leži kup peska. Ta pesek je že na mestu, kjer se nahaja, brez vrednosti in ovira morda celo promet. Na drugem kraju bi se ta pesek prav dobro uporabil. Trgovec najde tu preobilico — tam zopet pomanjkanje. Vsled tega kupi pesek za majhno svoto, ga ponudi konzumentu za primerno ceno, najame voznike in delavce ter ga prepelje na kraj, kjer ga potrebujejo. Drugi primer. V nekem okraju je dobra letina za slive. Bližnji mestni trg je s sadjem preobložen. Kmet misli, da se mu konzerviranje sadja ne izplača. In tako bi pustil, da sadje na drevju zgrije, če bi ne prišel trgovec ter mu sadje odkupil za kuhanje žganja. Že iz teh dveh najnavadnejših izgledov izprevidimo, da trgovčev delovanje stvarja vrednosti. Pesek, ki je bil sam na sebi brez vrednosti, je še le s svojim delovanjem pripravil do gotove vrednosti in uporabe. In tako se godi v neštevilnih variacijah vedno in povsod. Že vsled teh dejstev ima trgovec pravico zahtevati, da se ga ceni in upošteva. Toda še na eno dejstvo se moramo ozirati. Trgovec dobi blago, katero upa tu ali tam spečati, ali pa blago, za katero za zdaj še ne ve, če ga bo spečal. Toda vsled svojega preudarka, ali boljše rečeno vsleg svojega trgovskega instinkta vendar kupi to blago. V prvem slučaju mora poiskati priliko za spečanje blaga — v drugem slučaju mora pa to priliko še le ustvariti. Oba slučaja nista brez nevarnosti, in četudi ta nevarnost v prvem slučaju ni tako velika, vendar je pravično, da se trgovca za to nevarnost odškoduje z večjo koristjo — s takozvano riziko-premijo.

Tako vidimo, da daje trgovec s svojim delovanjem brezvrednostnim stvarjem vrednost. Vidimo, da zadošča potrebam, ki so se jedva pojavile, ali pa da ustvarja nove potrebe. Nadalje vidimo, da upliva na produkcijo. Potrebam zadošča racionalnejše, boljše ali cenejše, kakor bi bilo to brez njega mogoče. Toda trgovec dela še več. Ena najvažnejših socialnogospodarskih funkcij trgovine je izjednačevanje krajevnih in časovnih diferenc v ceni, regulacija trga, olajšanje doin odvoza. V to svrhu si je napravil kar največ prometnih cest in duševnih zvez. Brzjavka, telefonski pogovor ga orientira o tržnem stanju najoddaljenjih prometnih središč. V vsakem letnem času moremo jesti poljubno južno sadje. Užijemo kalifornsko ali avstralsko jabolko in ga ne plačamo mnogo dražje nego domač

pridelek. Strojarske ali barvarske tvarine podražile njegovo blago — seveda če ga pri tem ne moti carina ali druge enake ljubeznivosti. Cena svetovnega trga več carina je navadno formula, po kateri se ureja naše gospodarsko življenje. Dandanes nismo več tako zelo odvisni od volje narave kakor v prejšnjih časih. Slaba letina more provzročiti začasno zvišanje cene in vsled tega za posamezne sloje začasno omejitev uporabe — toda lakota v zvezi z epidemičnimi boleznimi, ki je preje cele narode decimirala, je pri nas zdaj nemogoča. Pač se zgodijo taki slučaji še v Rusiji, Kini in Indiji, toda temu je vzrok pomanjkanje zakonitega varstva, grabežljivo finančno gospodarstvo, predvsem pa nedostajanje prometnih sredstev, železnic i. t. d.

Da se nam v naših starih kulturnih deželah ni treba bojevati zoper tako bedo, je za nas tako samobesbi umevno, kakor za male velikomestne otroke telefon in avtomobil. In le redkokdaj premišljujemo o tem, koliko intelektualne in moralčne moči je treba, da pridemo do te relativno trajne varnosti in udobnosti. Današnji trgovec se ne sme na to omejiti, da stoji za prodajalno mizo ter čaka, kdaj pride kak kavec. To se pravi z drugimi besedami: Dandanes ne zadošča, da vozi po že zvoženem kolovozu dalje. Imeti mora duševno moč, da pregleda in obvladuje vse gibanje modernega gospodarskega življenja. Mnogokrat se govori, da je prvi pogoj dobrega uspevanja — sreča. Brezdvomno tudi sreča mora biti. Najširše znanje, največji trud ne premagajo to, kar zaznamujemo včasih kot »force majeure«, včasih pa kot nepričakovan obrat konjunktura. Splošno bo pa znal v istini dober in zmožen trgovec, če se mu danes ne posreči, jutri ali pojutrišnjem zagrabiti za uspeh ter se ga polastiti, seveda z omejitvijo, katero hočemo pa pozneje omeniti. Kaj pa mora trgovec storiti, da postane dober trgovec v modernem zmislu? Tu ne zadošča, da ima določene strokovne vednosti. Dober trgovec mora razventega več znati in vedeti. Natančno mora poznati tržno stanje, splošno potrebo, tačasno razmerje med ponudbo in popraševanjem, da lahko svoje nakupovanje po tem uravnava, da lahko presoja in uporablja najprospešnejši čas in najugodnejše pogoje za prodajo. Seveda ne sme tega znanja črpati iz nezanesljive konjunkturalne politike, temveč mora poznati vse tozadevne razmere in okolščine. Do tega pa pride le, če je — sicer na znanstvenem temelju — v vedni dotiki z vsemi razmerami realnega življenja. Kaj pomaga trgovcu, če ve, da nekje potrebujejo obleke in čevlje, orodje in kemikalije, lišp in umetnine, če pa obenem ni poučen, ali je dotični trg v tedanjem času za kupčijo dovolj močan? V tem slučaju mora skrbno upoštevati gospodarske, politične in pravne razmere. Pravi trgovec mora biti zmožen presojati vse razmere — varno, jasno, stvarno in brez strasti. Na ta način mora biti trgovec narodni gospodar, politik in jurist, razventega pa tudi filozof, ki zasleduje podobe svetovnega gospodarstva kakor na šahovi deski, z eno besedo: trgovec mora biti univerzalni ženi.

Kako zelo so začeli v poslednjem času spoznavati, da mora trgovec odgovarjati vsem tem zahtevam, kažejo pač najboljše stremljenja, da se ustanove visoke trgovske šole. Pri nas v Avstriji imamo dunajsko eksportno akademijo, ki jako dobro deluje v tej smeri. Vsled tega sme trgovec, četudi se mora odreči vsem titulaturam drugih stanov, s ponosom gledati na svoje visoko socialno stališče. Toda pri tem mora pa tudi sam to svoje stališče vpoštevati. Mnogo trgovcev je, ki ne poznajo večje časti, nego da imajo na svoji vizitki napisano, da so poročniki v rezervi, drugi so spet srečni, če dajo svoje hčere raznim doktorjem ali visokim uradnikom za žene, ali pa če smejo s svojim denarjem zatemnele in zarjavele grbe znova pozlatiti. Upajmo, da bo naš trgovski stan, ki pozna in spolnuje svoje dolžnosti, ki zna pa tudi varovati svoje pravice — opustil take otročarije.

Razven učnih zavodov ima trgovec še druge praktične priredbe, ki pospešujejo njegovo napredovanje, ki jamčijo za njegov uspeh. Imamo mnogo trgovskih družb in podjetij, ki žrtvujejo stotisoče, da spoznajo nove kraje, kamor naj se izvaža in dobavlja blago. Na Angleškem so n. pr. leta 1898. ustanovili komisijo, ki naj služi kot informacijski zavod za vse gospodarsko važne prikazni in dogodke v tu- in inozemstvu, Avstrija ima v Londonu svojo trgovinsko zbornico, in ravno zdaj hoče ogrska vlada ustanoviti v Novem Jorku ogrsko-hrvatsko trgovinsko zbornico. Bolgarija hoče ustanoviti po vseh večjih mestih trgovinske muzeje in agenture. Velike važnosti bi pač bilo, da se Jugoslovani v tem oziru nekako združijo ter ustanove povseh večjih mestih nekake informacijske pisarne, katere naj bi dajale raznim trgovcem-eksporterjem potrebnih pojasnil in informacij. To vprašanje naj bi pretresal prihodnji sestanek jugoslovanskih časnikarjev.

(Konec prihodnjič.)

Šola in obrt.

Po najnovejši statistiki imamo v Avstriji 33 državnih šol za umetno obrt, 157 strokovnih šol za posamezne obrtne stroke, 11 rokodelskih šol in 950 nadaljevalnih šol. Umeje se, da je pretežna večina teh šol v severnih pokrajinah, kakor Nižje Avstrijsko, Moravsko in Češko, dočim se z južnimi pokrajinami, Kranjsko, Primorsko in Dalmacijo jako mačehovsko postopa. Tako nimati n. pr. Istra in Dalmacija še danes niti ene obrtno-strokovne šole, ampak le par obrtno-nadaljevalnih šol, ki so pa le majhnega pomena. In te razmere kaj slabo vplivajo na razvoj naše obrti, kajti v vseh strokah nam primanjkuje izobraženih ljudij. V obče smemo trditi, da se naše šolstvo, predvsem pa naše srednješolstvo vse premalo ozira na praktično življenje. Naša srednja šola tiči še vedno v šholastiki srednjega veka. Kakor pred 1000 leti se še danes uči ona književna modrost, deloma čelo iz istih virov. In če so že viri drugačni, je pa vsaj metoda ostala ista. Celu naravo kažejo skozi očala knjig. Nikjer ne pride učenec z na-

ravo neposredno v dotiko. Vidi eksperimente, katere mu kažejo, ter se jih nauči. Ves nazorni material služi le kot razlaga suhoparnih črk učne knjige. Ta je predpisana; in vsaki učenec mora imeti enak eksemplar, vsaki si mora prilastiti enako množino učne stvarine. Z lahko vestjo smemo trditi, da je vsa veda, katero uče na srednji šoli, veda iz knjig, ki ni prav v nikaki zvezi z realnim, praktičnim življenjem.

Posledice tega so različne in tuptam precej žalostne. Oni del mišljenja, ki se peča z neposredno istinitostjo, se na naših šolah ne goji. Iz tega tudi lahko razlagamo ono včasih ganljivo neokretnost, s katero celo absolvirani tehniki rešujejo najenostavnejše praktične naloge. Dejstvo je, da ima birokratizem, vsled katerega trpi vse naše javno življenje, svoje korenine že v gimnaziju; kar označuje tukaj pravilo slovnice, označuje tam črka, paragraf zakona.

Znano je in se tudi splošno priznava, da ima znanje, katero si človek na srednji šoli pridobi, kaj majhen pomen za nadaljne študije ali življenje. In vendar trdijo, da naj bo srednja šola nekaka pripravilnica za bodoče vodilne kroge naroda. Ali more naša srednja šola to nalogo izpolnjevati? S svojim verbalizmom, s svojo šholastiko? Naša šola je ostala stara samostanka šola — stari in srednji vek imajo prvo in zadnjo besedo v nji. Mrtvi so jeziki njeni ali jih pa vsaj mrtvo poučujejo, mrtva je kultura, katero nam šola sposreduje.

Vsled teh razmer trpe brezdvomno največ obrt in trgovina. Gimnazij in realka imajo danes nekak monopol; privlačujejo najboljše moči ter jih birokratizujejo. Vse hiti potem k državnim jaslom in beda je še enkrat večja. Industrija zahteva v prvi vrsti vzgojo k krepki inicijativi, k odločnemu, neustranjenemu delovanju. Tudi bi se moralo že v šoli podati temelj, da se dobi prvi vpogled v svetovno gibanje. Popolnoma neizkušeni in neodločni za bodoče življenje zapuste abiturienti naše srednje šole. Nekako brezskrbno so poprimejo prve stroke, ki se jim nudi, kakor bi ravnokar prišli na svet. Obrt pa trpi vsled tega, da se sin sramuje ono delo nadaljevati, ki je še preživljalo njegovega očeta, da se sin domišlja, da je Bog ve kako učen. Na Grškem in v Rimu so delali le sužnji, in celo ustvarjati dela plastike, katerih še danes niso dosegli, so smatrali kot nedostojno. Visoko so cenili umetnino, toda prezirali so stvaritelja, rokodelca. Nekaj, pravzaprav veliko tega naziranja se še danes pretaka po naših šolah in pisarnah. Te razmere zboljšati, in sicer temeljito, je največjega narodnogospodarskega pomena.

Naj se gre že za to ali ono zadevo, pri nas v Avstriji se vsepovsod pričakuje rešitve od države. To je tudi značilo. Kaj pa je država? Čest moi, je odgovoril Ludovik XIV., in danes smemo reči, država — to je uradniška hierarhija. Toda, ali smemo od te pričakovati tako važnih in dalekosežnih izprememb? One sile, ki vzdržujejo državo, ki tvorijo njegovo moč, ki stvarjajo temelj narodnega blagostanja, so oni sloji, ki producirajo. Nalogo državnih uradnikov je, da tem slojem njihovo delo olajšujejo.

Kaj pa zdaj vidimo? Ali nista ravno trgovina in industrija v boju zoper državno hierarhijo? Kdo še ni občutil nazadnjaštva in neokretnosti birokratizma?

Te razmere se morajo in dajo izboljšati. Seveda ne bo nikdo tako naiven, da bi vso rešitev le od šole pričakoval. Vendar pa tvori šola važen kulturni faktor in kdor ve, kako težko se odpravi vgnezdene nazore in običaje, ta bo rad posegel po pomoči tega faktorja. Vsled tega ven z ono mrtvo vedo — in okna naj se na stežaj odpro delu dneva. Že od mladih nog naj se vsakdo uči spoznavati blagoslov dela — in sicer ne le duševnega, temveč tudi telesnega. In potem bodo začeli bolj uvaževati in ceniti delavne sile ljudstva, izginila bo ona brezpotrebna domišljavost in prevzetnost. Kakor hitro pa začno prav ceniti produktivno delo, odnehali bodo vsaj deloma pehati se za onimi takozvanimi »stalnimi službami«.

—a.

Papirna industrija.

Brezdovomno smemo trditi, da je izdelovanje papirja in celuloze eno najzdravejših in najboljših industrijskih strok v monarhiji naši. To trditev nam podpira dejstvo, da se finančni krogi kar najbolj interesirajo za to industrijo. Najvažnejši predpogoj za obstoječo ugodno konjunkturo je pač ta, da konzum papirja v inozemstvu — pa tudi v drugih kulturnih državah rapidno narašča. To naraščanje konzuma vpliva na ustanavljanje novih podjetij. Toda v tej smeri moremo konstatirati, da je le majhno število novih tovarnen bilo ustanovljeno — pač pa so se obstoječa velika podjetja zelo razširila in modernizirala tehnični produkcijski način. K tem moramo v prvi vrsti prišteti tovarno »Leykam-Josefstal«, ki je s tem, da je prevzela in razširila pitensko tovarno, napravila jako dobro kupčijo nadalje tovarne »Neusiedel«, »Schlögelmühl« in seveda tudi »Elbemühl«. Govori se tudi, da se vrše med tovarno »Leykam-Josefstal« in tovarno »Elbemühl« fuzijska pogajanja. Dokler ta fuzija ne bo perfektna, se bo to najbrže tajilo in dementiralo. Toda če pomislimo, da je dunajsko bančno društvo (Wiener Bankverein) dolgo na to delalo, da bi se papirna industrija kartelirala, naposled pa uvidelo, da je ta kartel nemogoč, tedaj lahko sklepamo iz tega, da bo ta banka skušala doseči potom trusta vsaj podobni efekt. Drugo vprašanje za razvoj papirne industrije je cena surovin in napolfabrikatov, to je lesa in celuloze.

Kar se tiče celuloze, se moramo na to ozirati, da vse večje akcijske družbe papirne industrije izdelujejo tudi celulozo in deloma to celulozo tudi naprej prodajajo. Za tovarno »Leykam-Josefstal« velja to le v majhni meri. Sicer tudi ta tovarna kuha celulozo ter jo prodaja, na drugi strani pa mora sama kupovati za gotove vrste papirja celulozo. V celulozni industriji je pa nastalo več novih podjetij. Nova tovarna v Silleinu, ki je v aprilu preteklega leta začela obratovati, se je kaj dobro upeljala, in v najkrajšem bo otvorjena nova tovarna v Drvi v Bosni. Vsekako leži ta tovarna geo-

grafično zelo neugodno, ker se mora za svoje inozemske kupčije posluževati morske poti čez Reko, najbrže se bo pa pečala bolj z eksportom. Govori se tudi, da hočejo ustanoviti več celulozних tovarnen v alpskih deželah — toda do dejanj še ni prišlo. Vsi ti navedeni vzroki so povzročili, da se cena celuloze navzlic veliki vporabi ni zvišala, temveč za nekatere vrste celo znižala. Na drugi strani je gotovo znamenje dobre in zadovoljujoče kupčije, če so ona tako intenzivna kartelna pogajanja popolnoma potihnila.

Zelo važno za te dve industriji je vprašanje lesnih cen. Nove trgovinske pogodbe so zelo olajšale eksport surovega lesa. In te olajšave intenzivno uporabljajo lesni industrijalci. Posledica tega je, da se je cena lesa, te važne surovine za papirno industrijo precej zvišala. Za nadaljne prosperiranje papirne fabrikacije bo zelo velikega pomena, če se bo posameznim družbam posrečilo zagotoviti si potrebne kvantitete lesa za primerno ceno. Strokovnjaki menijo, da je najboljše, če tovarne pokupijo cele gozdove — tako je storila tovarna v Halleinu, ki pri tem jako dobro izhaja. Vsekako so na ta način vezane velike kapitalije.

Ozrimo se še na eksport avstrijskega papirja. Omeniti hočemo tu le Balkan, kajti ta je za naša nadaljna izvajanja edino merodajen. Škoda, da nimamo najnovjših podatkov, toda nekoliko nas bodo orientirali tudi podatki iz leta 1904.

V Bolgarijo je Avstrija izvozila leta 1903 26.350 met. centov, leta 1904 pa 31.896 met. centov, v Rumunijo pa le 10.647 met. centov, dočim je leta 1896 izvozila še 28.570 met. centov. Temu propadanju so vzrok pač štiri domače rumunske tovarne, ki izdelajo okoli 10.000 met. centov papirja. Izvoz v Srbijo je znašal leta 1896 le 12.923 met. centov, leta 1904 pa 21.168 met. centov. V Turčijo se je izvozilo leta 1903 103.163 met. centov, leta 1904 pa 123.085 met. centov. Turški trg skoraj popolnoma preobvlada avstrijska industrija in skoraj gotovo še ne bo tako hitro izgubila svojega ugodnega stališča, ker ena turška tovarna »Beicosse« že par let ničesar ne izdeluje in je skoraj gotovo ne bodo več odprli. Na Grško je znašal avstrijski izvoz leta 1896 9.482 met. centov, leta 1904 pa 41.332 met. centov, v Egipt pa leta 1903 62.161 met. centov, leta 1904 se je zvišal izvoz na 71.034 met. centov.

Te številke nam kažejo, da zavzema avstrijska papirna industrija na jugu prvo mesto, kar se tiče izvoza.

V zadnjem desetletju se je tudi pri nas avstrijskih Jugoslovanih konzum papirja zelo povzdignil. Temu je vzrok pač edinole napredovanje kulture. Naše časopisje je danes zelo razvito, pa tudi knjig se vedno več tiska. Poglejmo le edino družbo sv. Mohorja, kakšne množine papirja ta porabi. In če vse to uvažujemo, nam nehote nastane vprašanje, ali bi se pri nas ne mogla ustanoviti papirna industrija. Naša Gorenjska in Spodnja Koroška nam podajati kar največ upanja. Razprostrani gozdovi, mogočne vodne sile so temelji in obenem predpogoji za obstoj papirne industrije. Nova železnica bohinska nas v najkrajšem času povede

do Trsta, kjer nam je odprto morje. Morda bi bilo umestno, da se naše tiskarne začno baviti s tem vprašanjem, ker te so edino interesirane pri tem. Mogoče bi prišlo navzlic obstoječim razmeram in tudi nasprotstvom do nekega sporazumljenja v tem vprašanju. Če bi se mogla ta ideja realizovati, bi bilo to kar največjega pomena za naše gospodarsko življenje. Morali bi seveda tudi pritegniti avstrijske Hrvate, stopiti v dotiko s Srbi in Bolgari, pa tudi s Čehi.

In pripravljeni smo priobčevati v našem listu vse tozadavne nasvete in pomisleke. Naše stremljenje mora biti, da se Jugoslovani gospodarsko postavimo na svoje lastne noge.

Metrski zistem na Angleškem.

Angleški parlament je odklonil predlog, naj se na Angleškem uvede metrski zistem. Tega predloga ni stavila vlada, temveč je izšel inicijativi nekega poslanca. Vlada, ki ima druge reforme bolj na srcu, se je izrekla zoper predlog, in predlog je propadel. In tako bo Angleško za dogleden čas še vedno uživalo dobrote svojega kompliciranega metrskega zistema.

Tujezemec, ki je imel opraviti s tem angleškim zistemom, se je težko prepričal o njegovih vrlinah. Toda Anglež je navajen, da se mu ta bogata tvarina vtepe v šoli v glavo, in noče pustiti svojih starih navad. Tuji trgovci, ki trgujejo z Angleškim, se morajo s tem zistemom ravnat tako seznaniti kakor z angleškim jezikom — tem naljubo Angleško ne bo upeljalo metrskega zistema, naj le še nadalje mučijo svoje možgane. Angleški cent ima 112 funtov — to je določena in edina trdna točka v tem kaosu. Toda en kamenj ima 14 ali pa 8, ali $16\frac{3}{4}$ ali 20 funtov. V Londonu se računa meso pri živi teži na kamnje po 8 funtov, pri zaklani živini pa kamenj po 14 funtov. Kako je ta zistem nastal, ne ve nihče. Toda nekaka skrivnostna zveza mora vendarle obstojati, kajti 8 kamnjev po 14 funtov je ravno toliko kakor 14 kamnjev po 8 funtov, namreč 112 funtov ali en cent. Za žito imajo bušelj. En bušelj je 36 ali 35 litrov ali pa 56, 60, 168 oziroma 488 funtov. To velja le za žito in moko, bušelj tujezemske soli znaša 84 funtov. Mere niso nič manj komplicirane kakor teže. Imajo različne mere, toda vedno kar pol ali pa cel tucet. Vsa industrijska in trgovska stroka računa s posebnimi merami in težami. Vse je tako zelo specializirano, da se vsakdo le v svoji stroki izpozna. Občna je pravzaprav le ena mera: pint, s tem se namreč meri pivo.

Ravno to specializiranje je ovira, da se metrski zistem ne uvede. Industrija in trgovina sta si te mere ustvarili, ker ste jih spoznali kot pripravne. In značilno je, da sta dva govornika ravno iz okraja Lancashire, in sicer en bivši tekstilni delavec, govorila za stari zistem. Za nas bi bilo seveda boljše, če bi se upeljal enoten zistem, kajti računanje s kompliciranimi angleškimi merami dela marsikdaj našim trgovcem preglavice.

Obrtni vestnik.

I. redni občni zbor mojsterske bolniške blagajne zadruge gostilničarjev, kavarnarjev i. t. d. se je vršil dne 21. marca ob precej obilni udeležbi.

Ko se je konstatirala sklepčnost, pozdravi načelnik Tosti navzoče, predstavi mag. svetnika g. Šeška in zadružnega inštruktorja g. dr. Blodika, priporoča stvarnega posvetovanja v korist blagajni, in otvori zborovanje. Prebere se zapisnik zadnjega občnega zbora zadruge, v kolikor se nanaša na bolniško blagajno. Nato se vrši polaganje računa za čas od 1. junija do 31. dec. 1906. Iz tega posnemamo, da je imela blagajna 8414 K 72 v. dohodkov in 5190 K 39 v. izdatkov, torej čistega prebitka z gotovino vred za rezervni zaklad K 3224.23 Ker so pregledovalci računov vse v popolnem redu našli, se je podelil odboru enoglasno absolutorij. Po točki 4. dnevnega reda se je razvila živahna debata o premembi pravil, in so bile z malimi spremembami sprejete večinoma enoglasno vse od odbora nasvetovane premembne točke. Vršila se je na to volitev odbora, nadzorstva in razsodišča za dobo 2 let. V odbor so bili enoglasno izvoljeni gg. Anzlin, Dachs, Krapeš, Križ, Kenda, Plankar, Seidl, Tosti, Trontelj. V nadzorstvo gg. Maček Jos., Petsche in Zajec Aug., — v razsodišče gg. Belič, Eder, Granig, Novak in Schmidt. Po obravnavanju nekaterih raznoterosti zaključil načelnik zborovanje.

Agrarni nemiri v Rumuniji so bili začetkoma zelo nevarni in prva poročila so bila popolnoma obupna. Ker je vlada ta nemir zadušila in začela pripravljati tudi velike reforme za rumunskega kmeta, smemo upati, da bo ta mir trajen. In tudi one težke skrbi rumunskega trgovca so skoraj izginile. Kupčijsko situacijo sodijo po okrajih. Eni so bili pod neposrednim vplivom revolucije, drugi zopet oddaljeni od nemirov. V okrajih, v katerih so bili nemiri, je stagnacija že latentna, in škoda, katero povzroči ta kupčijska stagnacija je morda večja nego škoda, katero so povročili nemiri. Kmet-skemu prebivalstvu zabranjujejo dostop v mesta, meščani zopet se boje iti na deželo. Kupčijski promet je vsled tega takorekoč nemogoč, denarni promet pretrgan in ker je spečavanje blaga ovirano, tedaj ne drže trgovci in kramarji na deželi plačilnih terminov. In majhni trgovci že zdaj poskušajo podaljšati plačilne termine in doseči moratorije. Vse nade stavijo na postopanje rumunskih bank. Če bi te, kakor že poročajo iz Jassyja, začele odtegovati kredit, tedaj bi se kupčijska situacija le poostrila. Če hočejo naši eksportni krogi ohraniti svoje ne majhne stike z Rumunijo, tedaj naj gledajo na to, da bodo imele dobre zastopnike in agente in da se bodo o vsaki tvrdki, ki naročava, natančno informovali. Pri dovoljevanju kredita naj se individualizira, kajti tudi v bodočnosti niso izključena iznenadenja. Priporočati pa ne moremo, da bi se dolgoletne zveze prehitro in principiarno pretrgale.

O rokodelskih zbornicah v Nemčiji. V Nemčiji so že davno spoznali, da so trgovinske in obrtne zbornice bolj trgovinske kakor pa obrtne. In že v osnovni obrtnega reda, katero je sprejel frankfurtski

rokodelski parlament leta 1848., so zahtevali ustanovitev posebnih rokodelskih zbornic. Ta zahteva je postajala vedno glasnejša in leta 1895. je predložil minister pl. Böttcher državnemu zboru v Berlinu predlogo za ustanovitev rokodelskih zbornic. Toda vse stranke so temu nasprotovale. Trgovinski minister pl. Berlepsch je to predlogo nekoliko izpremenjeno še enkrat predložil državnim zbornicam in 26. julija 1897 je bila sprejeta. Ta zakon določa, da imajo rokodelske zbornice zastopati koristi rokodelcev napram vladi. Obstojajo za posamezne okraje, včasih tudi za posamezne obrti. Število članov določa deželna centralna oblast. V te zbornice se voli vsakih šest let, vsake tri leta izstopi polovica predsedstva. Člane volijo: 1. zadruga in sicer izmed svojih članov, 2. druge družbe, ki zastopajo interese rokodelcev (obratna društva) in sicer, če je vsaj polovica vseh članov rokodelskega stanu. Organi teh zbornic so skupščina članov, predsednik, tajnik, odbor pomočnikov in po potrebi tudi drugi odbori, ki so pod nadzorstvom državnega komisarja.

Naloga teh zbornic je, da urejajo razmerje učencev; da pazijo na to, da se predpisi, tikajoči se učencev, natančno izpolnjujejo; da podpirajo državne in občinske oblasti pri pospeševanju rokodelstva s faktičnimi poročili in strokovnjaškimi mnenji; da se posvetujejo in predlagajo želje in predloge, ki se tičejo razmer rokodelstva in da sploh poročajo o razmerah rokodelcev. Nadalje naj te zbornice napravljajo odbore za pomočnike in mojstrske izkušnje. Rokodelske zbornice smejo delati razne priredbe za pospeševanje obrtne, tehnične in npravne izobrazbe mojstrov, pomočnikov in učencev ter ustanavljati in podpirati strokovne šole, nadalje smejo kritikovati predpise, katere napravljajo zadruga za uredbo razmerja učencev, sklepati o spremembi statutov, določevati pojem sorodnih obrtov, v posameznih slučajih oproščati, od učne dobe ter določevati red za mojstrske izkušnje.

Rokodelska zbornica naj se zasliši v vseh važnih zadevah, ki se tičejo skupnih interesov rokodelcev. Zadruga in odbori zadrug so podložni rokodelskim zbornicam. Stroške za te zbornice nosijo občine, ki jih smejo porazdeliti na posamezne rokodelske obrate. Od 1. aprila 1900, ko je stopil v veljavo ta zakon, je bilo ustanovljenih v Nemčiji 63 rokodelskih in 8 obrtnih zbornic.

Elektrika pri sekanju dreves. Eden najvažnejših izumov na polju elektrike je uporaba elektrike za sekanje dreves. Odkar je napočila doba strojev, so prejšnje drvarje, ki so z utrudljivim delom sekali s svojimi sekirami drevesa, vedno bolj in bolj odstranjali. Pri nas vladajo seveda še vedno stare razmere. Kjer hočejo posekati večji kompleks, uporabljajo navadno parne žage, katere prenašajo od debla do debla. To ima pa svoje nedostatke. Prvič je transport teh strojev pretežaven in drugič je nevarnost za ogenj prevelika. In vsled tega je bil le en korak, da so začeli mesto parne sile uporabljati elektriko. Toda tega napredka je deležna do zdaj pravzaprav le Amerika. Seveda je popolnoma razumljivo, da so ravno v ameriških gozdovih zelo občutili dosedanje nedostatke pri sekanju dreves. V onih pragozdih se nahajajo velikan-

ska debla zelo trdega lesa, ki se zelo težko sekajo. Iz teh vzrokov so napravili novo električno napravo: postavili so namreč na rob gozda električni motor, ki tam toliko časa lahko stoji, kolikor časa ga potrebujejo. Električni tok se napelje potom mehkega kabla na vsako poljubno mesto v gozdu. Ta tok razgreje platinovo žico, katero ovijejo okolu drevesa in ki vedno bolj in bolj vrezava v les. Pri tem nastaja le malo dima, nikdar pa ne ogenj. To napravo prav lahko priporočamo ne le vsled tega, ker se jo zelo lahko uporablja, temveč ker tudi zelo hitro dela. Ravno zdaj deluje ta električna žaga v mamutovih gozdih dežele Arkanzas.

Raznoterosti.

Stališče konfekcionarjev po novi obrtni noveli. Dne 16. avgusta 1907, ko stopi v veljavo nova obrtna novela, nastopi za konfekcionarje komplicirano obrtnopravno stanje. Razločevali bomo lahko štiri vrste konfekcionarjev za obleko in čevlje. V prvo kategorijo prištevamo tovarniške izdelovalce oblek in čevljev. Teh se sploh ne tiče obrtna novela in bodo lahko jemali mero in tudi popravljali svoje izdelke. V konfekciji čevljev imamo danes že mnogo tovarniških podjetij, In ni izključeno, da bodo konfekcionarji začeli zelo pridno oglašati tovarniška podjetja. V drugo kategorijo spadajo oni konfekcionarji, ki so sicer naznanili trgovski obrt, toda obenem so podali dokaz sposobnosti in oglasili krojaško obrt. Tudi te kategorije se ne tičejo omejevalna določila novele. Tretjo kategorijo tvorijo oni konfekcionarji, ki nimajo dokaza sposobnosti, toda trgovino s čevlji ali oblekami so proizvajali že pred 1. januarjem 1907. Ti smejo jemati mero in izdelovati blago po meri, ne smejo pa sprejemati poprav. V poslednjo kategorijo spadajo oni konfekcionarji, ki nimajo dokaza sposobnosti in ki so se etablirali še le po 1. januarjem 1907, ali oni trgovci, ki so imeli trgovino sicer že pred 1. januarjem, ki se pa niso predvsem bavili s prodajanjem oblek ali čevljev. Ti bodo smeli jemati mero le v toliko, v kolikor je to treba za izbiranje blaga iz njih zaloge, ne bo jim pa dovoljeno prejemati popravil.

Zavode za pospeševanje obrti hoče vlada ustanoviti v Ljubljani, Lincu, Salzburgu in Tropavi. Pri nas se že dalj časa nato dela, posebno naša trgovska zbornica se je krepko poprijela te akcije. V prihodnji številki hočemo objaviti daljši članek o pospeševanju obrti.

Vladna podpora za povspesevanje eksporta. Tri korporacije, ki so najbolj interesirane pri eksportu, namreč avstrijsko-ogrsko eksportno društvo, eksportno društvo za Češko, Moravsko in Šlezijo v Pragi in pa avstrijsko orientno društvo na Dunaju so napravile skupno ulogo na trgovinsko ministrstvo, v kateri izražajo svoje želje in nasvete, kako naj se vporabi od vlade svoječasno dovoljena podpora za eksport. Uloga predvsem priporoča, da naj se prirejanje avstrijskih specialnih razstav v prekomorskih odjemalnih krajih spravi v nekak zistem ter materielno podpira. Pri tem se gre v prvi vrsti za bogate dežele in kraje, katerih trgovci obiskujejo vsako leto evropska glavna mesta, in sicer bi prišli v prvi vrsti vpoštev Buenos-Aires, Rio de Janeiro, Montreal in Novi Jork. Iz državnih sredstev bi morali dovoliti tako svoto, da bi se napravila vsa pripravljalna dela, tako da bi razstavljalci plačali le majhno najemnino v razstavi in pa voznino. Te razstave bi vodile do drugih naprav, namreč do takozvanih ge-

neralnih agentur. Te agenture naj bi vodili zaupni trgovci, ki naj bi — na da bi sami trgovali — preskrbovali avstrijske tvrdke z zanesljivimi agenti ter nadzirali komercialno delovanje teh agentov. Konečno priporoča uloga, da se naj pošilja dobre domače trgovce v tujino ter pri tem materijelno podpira, da se naj dovoljuje podpore onim avstrijskim eksportnim firmam, ki ustanavljajo avstrijske filialke v takih prekomorskih krajih, v katerih do zdaj avstrijski trgovci še niso bili etablirani. Mi smo svoje mnenje o tej vladni podpori povedali že v prvi številki našega lista.

Novo slovensko delniško podjetje se snuje pod imenom »Delniška družba kranjskih parnih opekaren.« Osnovna glavica znaša 400.000 kron. Domačini v Trnovem in Ilirski Bistrici so nakupili v Kosezah svet, na katerem se nahaja izvrsten material za opeko. Zanimanje za to podjetje je toliko, da so domačini sami že nakupili za 300.000 kron delnic.

Antimon na Kranjskem. Med Izlakami in Zagorjem koplje 36 delavcev antimon. Ondi ga je velika množina ter hoče te zaklade dvigniti neka berolinska tvrdka, ki ima več milijonov kapitala. To podjetje zopet priča, kako malo se naša javnost briga za zaklade, katerih je naša slovensko zemlja polna. Domačini so pač le, da se jih vporablja kot tovarno živino!

Potovalni štipendij za mlade obrtnike. Zagrebška trgovska zbornica je razpisala 600 kron za mlade obrtnike, ki si hočejo ogledati stanje in pa napredovanje obrti v tujih deželah. Skoraj so že minoli oni časi, ko se je izučeni obrtnik podal v tujino, da spozna vonotne razmere. In priznati moramo, da so imela taka potovanja kar najboljši vpliv na duševno obzorje vsakega posameznika, pa tudi na razvoj obrti kot take. Vsled tega priporočamo našim mladim obrtnikom, da si ogledajo tujino.

Boj dveh parobrodskih društev. Med srbskim in donavskim (avstrijskim) parobrodskim društvom se bo najbrže začel konkurenčen boj. Donavsko društvo je odločilo, da hoče z naprej s svojimi parobrodi ploviti vsak dan med Belgradom in Zemunom in pa med Belgradom pa Šapcem, toisto hoče storiti tudi srbsko društvo. Do zdaj so vozili srbski in avstrijski parobrodi na ta način, da je enega dne vozil srbski, drugega dne avstrijski parobrod. Podobno borbo je avstrijsko društvo že enkrat izzvalo, toda končno se je vendar moralo sporazumeti s srbskim, ker se niti eden Srb ni hotel voziti z avstrijskimi parobrodi, in srbski trgovci so bojkotirali avstrijsko društvo. Tako hočejo Srbi tudi zdaj delati, potem bo avstrijsko društvo pač prisiljeno, da odneha.

Laška cementna tovarna v Spljitu Societa Anonime Cemente dell'Adriatico s sedežem v Bergamo je kupila od obeh v Spljitu obstoječih tovarn eno in sicer Zamboni Stock & Co. Druga tvrdka Gilardi & Bettiza hoče svojo tovarno razširiti in zvišati produkcijo na 300 vagonov portland-cementa. Tako razširja v Dalmaciji laški kapital svoje mreže. Krepki dalmatinski rod mora pa zapuščati svojo rodno zemljo — in to le vsled malomarnosti merodajnih krogov, ki imajo v prvi vrsti nalogo in dolžnost, da pomagajo Dalmaciji na noge. Morda pride enkrat do reforme, toda če le ne bode že prepozno.

Dohodki srbskih železnic so znašali preteklo leto 9,175.316 dinarjev, za 1,062.435 dinarjev več nego prejšnje leto.

Nova srbska poljedelska banka. V Samboru so začeli snovati delniško društvo »Poljedelska banka«. Dajala bode posojila kmetom ter izkušala dvigniti zlasti trgovino in obrt.

Književnost.

O prvinah in spojinah. Osnovni nauki iz kemije, rudninoznanstva in hriboznanstva. S posebnim ozirom na hranitbo pitomih rastlin spisal Frančišek Š t u p a r, tajniški pristav c. kr. kmetijske družbe kranjske. Ljubljana. Natisnila »Učiteljska tiskarna«. 37 podob, 144 strani.

Že zdavnaj se je v kmetijsko-strokovni literaturi živo čutila potreba po knjigi, ki bo kmetovalcem podajala vsaj najvažnejše nauke iz kemije. Kmetijski pouk, in sicer usten, v časopisih in v knjigah se je zadnji čas tako lepo razvil in je obrodil toliko sadu, da vedoželjni kmetovalci z veseljem sezajo po poučnih strokovnih spisih, če jih le morejo dobiti. Pogosto pa se čujejo tožbe, in tudi časopisi so pisali o tem, kako zelo se čuti nedostojanje sicer poljudne, a vendar toliko temeljite knjige o kmetijski kemiji, da bi se kmetovalec mogel iz nje naučiti vsaj temeljnih pojmov. Kolikokrat se sliši in čita o hranilnih snoveh, o dušiku, fosfori kislini, kaliju i. t. d., ki jih potrebujejo rastline; o dušičnatih organskih snoveh i. t. d., ki jih potrebujejo živali, a kaj so te reči, iz česa so, kako so sestavljene, kje se nahajajo, kako se presnavljajo, o vsem tem se kmetovalci ne morejo poučiti, ker ni nikake take slovenske knjige. — Zgoraj omenjena knjiga je odpomogla temu nedostatku. Knjiga sicer ni obširna, vendar obseza vse, kar je kmetovalcu treba vedeti, posebno glede rastlinske hrane. V uvodu knjiga čitatelja uvaja v pouk. Kaže mu naravo v vsi raznovrstnosti, navaja prirodne sile ter razmotriva telesa, ki jih razstavlja in sestavlja, da pojasnjuje bistvo kemijskega pouka. Tako pripravljen čitatelj v naslednjem delu spozna 14 najvažnejših prvin in nekoliko spojin, ki jih delajo te prvine ter so za kmetijstvo večjega ali manjšega pomena. Kolikor je mogoče, se ta razmotrivanja naslanjajo na znane prikazni v naravi ter se pojasnjujejo s kemijskimi znaki. Kemijska pisava je sploh porabljena kot dobra pomočnica pri umevanju kemijskih spojin, a še bolj pri tolmačenju kemijskih preosnov, ki bi jih bilo brez kemijskih črtežev le težko umeti. O presnavljanju je najprej navedenih nekaj splošnih primerov, da je mogoče razumeti presnove v zemlji, ki so koj za njimi obrazložene v knjigi. S tem je čitatelj spoznal mnogo snovi v zemlji in njih pomen, naslednja dva dela mu pa popisujeta rudnine in hribine, ki pri tvorjenju zemlje najbolj hodijo v poštev. Pri rudninah in hribinah se v prvi vrsti ozira na njih sestavo, iz česa so, kako prhne, kako se presnavljajo, kako razpadajo in kakšno zemljo dajo, torej je povsod povedano, kar kmetovalca najbolj zanima. Zadnji del pojasnjuje organske spojine. Če se že prej knjiga vseskozi ozira na sestavo posameznih snovi, je v tem delu ustrojstvo spojin še natančnejše obdelano, ker je sestava organskih spojin bolj zamotana. Od preprostejših spojin knjiga polagoma prehaja do bolj sestavljenih, jih spreja po podobnih skupinah, razmotriva njih ustroj ter obenem navaja njih pomen za življenje in posebno za kmetijstvo. Da je mogoče dobiti vsaj nekoliko pregleda čez to snov ter jo spoznavati tudi v notranjosti, je bilo treba privzeti nekaj spojin, ki bi s strogo kmetijskega stališča mogle izostati, a so sicer važne za življenje.

Iz tega pregleda je razvidno, da bo knjiga koristila onim kmetovalcem, ki so spoznali, da dandanes ne zadošča, da bi bil kmetovalec samo delavec, marveč mora biti preudaren gospodar, ki se ne zadovoljuje s tem, da bi videl le posledice, ampak hoče poznati tudi vzroke; služila bo pa tudi učiteljem, ki poučujejo kmetijstvo, in učencem kmetijskih šol.

Knjiga se dobiva v »Učiteljski tiskarni« v Ljubljani, Gradišče št. 4, ter stane v tiskarni 1 K 50 h, po pošti pa 1 K 66 h.